

Ατομική εποχή: Πυρηνική ενέργεια, αντιδραστήρας και ουράνιο στην Ελλάδα του 20ου αιώνα, του Αχιλλέα Χεκίμογλου, Εκδ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Αθήνα 2023, σελίδες 302

Την Ελλάδα την γνωρίζουμε κατά κύριο λόγο με την κοινή της γνώμη ταγμένη στο αντιπυρηνικό κίνημα, ένα κίνημα που ιδιαίτερα μετά το ατύχημα του Τσερνόμπιλ – Απρίλιος του 1986 – και το κύμα πανικού που εκείνο τροφοδότησε, προσέλαβε διαστάσεις πολιτικής σταθεράς. Η εγκατάσταση του φυσικού αερίου στον πυρήνα της ενεργειακής στρατηγικής, λίγο αργότερα, οδήγησε στον «οριστικό ενταφιασμό» του (όποιου) ελληνικού πυρηνικού προγράμματος κατά καιρούς σχεδιάστηκε. Κυρίως με την υπορρέουσα ανησυχία για τα θέματα πυρηνικής ασφάλειας – αν και η ηλεκτρική διασύνδεση με Βουλγαρία (της οποίας το 47% της ηλεκτροπαραγωγής προκύπτει από πυρηνικά) δεν πρέπει να μας κρύβει ότι η τραυματισμένη μονάδα του Κοζλοντούϊ βρίσκεται στα 220 χιλιόμετρα από τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, ενώ η μείζων τουρκική μονάδα του Ακκούγιου (που θα καλύψει 10% των – μεγάλων – ενεργειακών αναγκών της Τουρκίας) απέχει κάπου 135 χιλιόμετρα από την Ρόδο.

Και όμως: Όπως την χρονικογραφεί – με συναρπαστική γραφή, με βάση μελέτη πλήθους αρχείων: Ο συνδυασμός και μόνο είναι αξιοσημείωτος – ο Αχιλλέας Χεκίμογλου, η σχέση της Ελλάδας με την πυρηνική ενέργεια/με την «ατομική εποχή» ξεκίνησε απροσδόκητα νωρίς. Και είχε μέχρι κάποια στιγμή και ενδιαφέρον και υπόσχεση/προοπτική. Πριν ακόμη ριφθεί η ατομική βόμβα των ΗΠΑ, επισημαινόταν στην Ελλάδα η σημασία της πυρηνικής τεχνολογίας – ενώ τον Μάρτιο του 1945, στην μόλις απελευθερωμένη – και πάντως καθημαγμένη από τον πόλεμο και την κατοχή – Ελλάδα δημιουργήθηκε επιτροπή για την πλήρη μελέτη του ενεργειακού κύκλου: λίγο αργότερα, δημοσιεύονταν (στα Τεχνικά Χρονικά) άρθρο για την παραγωγή ενέργειας από την διάσπαση του ατόμου, ενώ μια πρώτη διάλεξη στο μόλις ανασυγκροτημένο ΕΜΠ αφορούσε την ατομική ενέργεια.

Από εκεί και πέρα, και μέχρι την λήξη των (χλωμών στην πολιτική σφαίρα, πιο ουσιαστικών σε ένα τεχνοκρατικό/επιστημονικό επίπεδο) προσπαθειών να συζητηθεί τουλάχιστον ενδεχόμενη ένταξη της πυρηνικής ενέργειας στους σχεδιασμούς, βρίσκεται σε εξέλιξη στην Ελλάδα των δεκαετιών του '50 έως και του '70 μια συνεχής συζήτηση. Που κατά περίεργο τρόπο εξελίσσεται – και παρέμενε κάτω από το ραντάρ της κυρίως δημοσιότητας, μέχρι την βουτιά που επιχείρησε σε ποικίλα αρχεία ο Αχ. Χεκίμογλου και που οδήγησε σ' αυτό το βιβλίο. Και όμως: Η Ελλάδα επιδιώκει και κατορθώνει να ενταχθεί στην δυναμική που οδηγεί (1952) στην δημιουργία του CERN: λίγο αργότερα ξεκινούν προσπάθειες για την αναζήτηση ουρανίου από το ΙΓΕΥ (μελλοντικό

ΙΓΜΕ). τίθεται ζήτημα δημιουργίας πυρηνικού αντιδραστήρα (ήταν η εποχή όπου ο Άγγελος Αγγελόπουλος έγραφε το «L' atome unira-t-il le monde?» που κατέληξε στο Κέντρο Πυρηνικών Ερευνών στον «Δημόκριτο» (1957 – « ο αντιδραστήρ κατέστη κρίσιμος» το 1961).

Στο συναρπαστικό ταξίδι όπου προσκαλεί τον αναγνώστη ο Χεκίμογλου, θα συναντήσει κανείς τις – αναμενόμενες – ξένες δυνάμεις, βρετανικές αλλά κυρίως αμερικανικές. Συν επιχειρηματικές διεκδικήσεις (Μποδοσάκης), τεχνοκρατικές τοποθετήσεις (Κωνσταντίνος Δοξιάδης) καθώς και τον ρόλο Ελλήνων επιστημόνων του εξωτερικού (ονόματα όπως του Ραφαήλ Μωυσή ή του Γεράσιμου Αρσένη, περισσότερο όμως του Ηλία Γυφτόπουλου του MIT – κάποια στιγμή μπαίνει στο αφήγημα και ο Ανδρέας Παπανδρέου, αρχές δεκαετίας του '60, μετά την μετάκλησή του από τον Κ. Καραμανλή και την ίδρυση του ΚΕΠΕ). Φθάνει μάλιστα να συναντήσει και την Φρειδερίκη/ «ατομική βασίλισσα», η οποία θέλει να ενημερώνεται για τις εξελίξεις της ατομικής εποχής (... «άρχισα να μελετώ πυρηνική φυσική, έγινε για μένα βασικό να ανακαλύψω τι είναι ο κόσμος της ύλης»...), και επισκέπτεται Columbia και MIT, παρακολουθεί διάλεξη του Heisenberg και άλλα αντίστοιχα.

Όλα αυτά βέβαια, με φόντο και βασικούς παίκτες το ελληνικό πολιτικό σύστημα των χρόνων της ανασυγκρότησης, παράλληλα με την τεχνοδομή της ΔΕΗ και του ενεργειακού τομέα: Από τα χρόνια του Καραμανλή σ' εκείνα της Ένωσης (Πυρηνικού) Κέντρου, τις αμερικανικές παρεμβάσεις και τις αντιδράσεις του Ανδρέα, αλλά και του Ιωάννη Ζίγδη σε ενδιάμεσες φάσεις. Δεν λείπει από το φόντο η αμερικανική-σοβιετική αντιπαράθεση που γίνεται και τεχνολογική αλλά λειτουργεί κυρίως γεωπολιτικά. Με συνέχεια τα χρόνια της Χούντας, οπότε και ανθίζει ακόμη περισσότερο η παρουσία και ο ρόλος του ξένου παράγοντα – διόλου τυχαία, ο Αχ. Χεκίμογλου τιτλοφορεί το πρώτο κεφάλαιο αυτής της περιόδου «Το μεγάλο παζάρι»...

Υπό μια έννοια, το αφήγημα που ξετυλίγει ο Χεκίμογλου γύρω από την «Ατομική Εποχή» και την συνολικότερη σύζευξη του ενεργειακού σχεδιασμού/των τεχνολογικών προσδοκιών με την οικονομική διαχείριση στα μεταπολεμικά χρόνια, λειτουργεί και σαν καμβάς για να παρακολουθήσει κανείς την συνολική πολιτική πορεία των μεταπολεμικών δεκαετιών. Τις τεχνολογικές προσδοκίες. Τις οικονομικές προσδέσεις.

Το ίδιο αυτό στοιχείο, το αφήγημα που ζωντανεύει μέσα από ένα συγκεκριμένο πεδίο μελέτης μιαν ολόκληρη εποχή, επεκτείνεται και στην συνέχεια – στα χρόνια της Μεταπολίτευσης πλην όμως η πρώτη μεταπολεμική περίοδος, τότε δηλαδή που «η Ελλάδα [...] αποζητούσε με τις λιγοστές της δυνάμεις και με αξιώσεις, ένα μερίδιο αυτού του φοβερού κόσμου», ασκεί μιαν ιδιαίτερη σαγήνη.

Να προσθέσουμε εδώ, ότι η αφηγηματική πρακτική του Αχιλλέα Χεκίμογλου, η χτισμένη σε όγκους αρχειακού υλικού αλλά και με μια ζωντανή ανάγνωση του πολιτικοκοινωνικού περιβάλλοντος – την γνωρίσαμε ήδη στο «Ο Ωνάσης και ο Σημναγός Χ», με την παρακολούθηση της πολιτικής αεροπορίας στην Ελλάδα – τείνει με την «Ατομική Εποχή» του να δημιουργήσει σχολή. Σε μια περίοδο

όπου η αναζήτηση της μνήμης, του «τότε που ζούσαμε» έχει βαθμιαία ιδιαίτερη απήχηση.